

AMAIRU URTE GEROAGO (II)

EZIKETA TA EUSKEREAA

Gai oneri buruz, ZER aldizkari onetako 192'gn. zenbakian argitaratu gendun idaz-lanean, Jaurlaritza barria auke-ratzeko alderdi arteko izketak ondiño amaitu barik geratu ziran ezker, emen nozue barriro orduan egindako iruzki-ñai jarraituz.

Españar alderdi guztiak, PSE-EE izan ezik, Jaurlaritza sartzeari uko egin eutsoenez gero, berak leporatu bear izan eban euskera-arloko zeregiña, oi dan bezela baina, bereziki aspaldi ontan.

Orretarako Ezkuntza-Saila eskuratzea bide onena izanik. Jauregi jaunak buru-belarri ta oldarki guzurrezko adierazpideak~maltzurkeriz eta azpi-jokoz erabilliz, lanari ekin eutson.

Borroka gogorra ta luzea, gora-bera aundiaz, jokatu bear izan zan. Larri-aldi batzuetan. Jaurlaritza irukoitza eratu barik, artu-emonak etengo ete ziran-edo. kezkatu egon giñan. Baiña abertzaleak, Ardanza jauna buru dala, gaia tin-ko aldeztu ondoren, Ezkuntza Saila ta Izkuntza Politikarako Idazkaritza alderdi abertzalen eskuetan geratu ziran.

Euskerea benetan lagundu ta indartu al-izateko, izkuntzari dagokion eginbide guztiak eskuratzea bear-bearrezkoa da.

EUSKALDUNTZEN

Juan dan legehiltzar-aldian Buesa jaunak jarritako eragozpen eta oztopoak dirala-ta, EAJ eta EA alderdiak ondo ekien laguntza ori ezinbestekoa zala. ta kemenez bide ortatik ekin eben asmoa lortu arte.

Aurreko idaz-lanean. euskerari buruz arazo bererizko bat aitatu genduan: Administrazioako 646 langillei jarritako euskalduntze-mailla bear dan epean lortu ez dabenak. ain zuzen be.

Agian. Jaurlaritza barriak datorren ekainillara arte atzeratu ei-dau arazoari dagokion erabakia artzeko.

Arazo oneri buruz eta bere inguruan alderdien jokaera gogoan artu ezker, talde bi agertzen dira aurrez-aurre: abertzaleak eta espainarrak: EAJ eta EA alde batetik eta bestetik PSE-EE eta Jaurlaritzatik kanpo geratu diran alderdiak.

ARERIOAK

Gai onetan PP'ren jarduera oso ezaguna dogu. eta UA'rena nabari da euskerarekiko gorroto utsa besterik ez dala. Ezker Batua (EB) Eusko Legebiltzarrean talde barriari buruz, aurki, beste espainar alderdi bezela jokatu daua uste dogu: beti Madril'era begira Euskaldi-ren arazoei jaramonik egin barik.

Auzi oneri buruz itz egitean, abertzale ez diran alderdien joera aurreretik dakigu nolakoa izango dan. Euskalduntzeko Plangintzari zuzenki aurka egitea, batez be Eusko Legebiltzarrean bertan, laidogarri ta onartu-eziñekoa izango litzakela-ta, maltzurkeri ta azpijoko bideak artuko dabez, oztopoak egiñ-ala jarri ta al dan gitxien lagundu.

Egundo ez da ikusi euren kabuz antolatutako ezelango gertakizun edo agintzarik, gure izkuntzari gorazarre edo ongaria izango leitekenik. Ajola-gabetasun utsean bizi dira, euskerea izango ez ba'litz, eta askotan, batez be UA'ren jakabidea ikusirik, gorrotoa agertzen dala emoten dau.

LAGUNAK ETA ESKUBIDEAK

Abadagune onetan, alderdi abertzaleak ezkuntza ta euskalduntze egitamuaren arduradunak izanik, berenez eta bene-benetan. euskerearentzat bear-bearrezkoak diran laguntzak, agirian jarri bear leukiez; eta orain dabezan eskubideak erabilliz, luzapide barik, premiñaz, euskerearen bultzakada bat sort-erazi ta jarraitu.

Jokabide au alderdikeri bat bezala ez leiteke artu bear, laterriaren legeak betetzen zuzenbidea egiñez baiño. Ez dogu aztu bear arrotz laterri batera lotuta gagozala ta. bertan dagozan legeak, guretzat betetzea naitaezkoa dala. Baiña onezaz gaiñera, baita kontuan artu bear dogu euskerea, gure Euskal Errian, gaztelera besteko ofizial edo eginbidezkoa dan ezker, eskubideak be ber-berak izan bear dirala.

AURRERA

Len aitatu dogun 646 langillen arazoari buruz erabagitzean. egoki izango litzake len esandako laterri barruko legeak zeatz-meatz agert-erazi ta erabilli, arerioei ezelako eragozpenik jartzeko aukera emon barik.

Arazo au beingoan eta sustraitik erahagi ez eta geroko itxiko ba'litz, oso arriskutsu izango litzake.

Uts egite onetatik Euskalduntze Plangintzaren aurkako agerkunderen bat sortu ete leiteken-edo burura etorri jaku. Ez gara gomutatzen nun, baiña nunbaiten irakurri izan dogu "izkuntz-intsumisio", alako edo antzeko adierazpena.

Darabilgun gai onetan urreratzen jakun eztabaidan. etorkizunari begira ondore aundiak izan leitekez. Aurki. alderdi espainarrak euskerearen zabalkunde bidean guztitariko oztopoak jarriko dabez. Au dala-ta. abertzaleak euskerea dagon larri-aldian ikusirik, erakutsi beariko dabe, buru-belarri lana egiñaz, beren zeregin berarizko eta garrantzietariko bat, aberriaren izkuntza aldezte dala.

ALKARRIZKETAN

ASMOA

Aspaldiko urteetan gauza bi daukaguz euskaldunok buruan eta biotzean: Erriaren askatasun osoa lortzea eta izukeria edo gogorkeria alboretzea.

Euskalerrian askatasuna gogoratzen dogunean, argi daukagu azken-muga: Euskalerrri osoa, Naparroa ta Iparraldea barru dirala, bere buruaren jabe izatea, erriak nai izan ezkeru laterria sortzen dala edo erriak bestera nai izan ezkeru, beste laterri baten barruan. Elburu ori lortzeko artu bear doguzan bideak aztertu ezkeru, eritxiak asko banatuko litzakez.

Eta izukeria edo gogorkeria gogoratzen ba'dogu, eritxiak antzera banatzen dira. Geienok ez dogu nai elburu ori izukeriaren bidez lortzerik. Gorpuen gaiñean eregitako askatasuna bildurgarria litzake. Baiña Joka-bide orreri epaiketa egiten jakonean, eritxiak banatu egiten dira: Batzuk oraintxe izkilluak iztea eskatzen dabe, beste batzuk, lenago, alkar-izketa nai dabe.

Esan-bearrik be ez dago, euskaldunak ez diran alderdi politikuen artean, geienak, oiñarria bera ukatzen dabela: Oneintzat Euskalerrriak ez dauka bere buruaren jabe izateko eskubiderik, edo ba-da bere buruaren jabe Araudiaren muga-barruan.

Giroa orretan dala, Elkarri k alkar-izketara deia egin dau eta beingoan alderdiak zati bitan banatu dira: Batzuk, bai; beste batzuk ez, izukeriaren aldekoak bide ori itzi arte. Berez alkar-izketarako asmoa ona da, asi baiño lenago ezelako baldintzarik ez dagoanean.

ELBURUAK

Zer da lortu nai dana?

Izukeriaren azkena, guztiok nai dogun gauzea.

Baiña zelan eldu elburu orretara? Emen barriro banakuntza.

Batzuk, lenengo izkilluak itzi dagiezela eta gero egingo dogu berba. Ori diño alderdi España'tar diran Gizarte-Zaleak eta Erri-Alderdiak (PSOE ta PP). Onetan eta onetan bakarrik datoz batera.

Itaun bat egin geinke emen: Zer galtzen da alkarra-gaz berba egiñaz, aurretiaz mugarik jarten ez ba'da? Beti izango dau bakoitzak ezetza esateko aukerea! Eta, beste alde batetik, zeozelako bateratzea lortuko ba'litz, ondorena pozgarria litzake, gizon batzuren ilketa, bear ba'da, alboratuko geunke. Egia esan, gauza gatxa litza-

ke bateratzea lortzea, baiña lortzen ez ba'da be, lengotan gengokez eta lortuko ba'litz, benetan gauza zoragarria!

ONDORENAK

Amaitu da Bilbao'n izan dan alkar-izketa au eta agertu be bai azken-erabagiak: Motelak dira, ez da gauza aundirik aurreratu, baiña ez da aurrerapen txikia alkartu izatea eta arazoai aurpegia emon izatea bera.

Eta au lenengo batzarra izan da, oiñarri bat. Ez dakigu geroko batzarretan bateratzea noraiño eldu leiten.

Batzar onetara urreratu ez diranak euren ezetzean jarraitzen dabe, baiña geroago baietza emoteko itxaropena be ez dabe ukatzen, Gizarte-Zaleak beintzat. Eta Gizarte-Zaleak baietza emongo ba'lebe, Erri Alderdiak ezeetza emongo leukela esan lei, alderdi bi oneik dagozan egoeran dagozelako.

Ete dago ba itxaropenik? Naiz izukeria alboratzeko naiz Euskalerrriaren buru-jabetza lortzeko ete dago oiñarrik? Izukeria amaitzea ez da gauza erreza izango baiña buru-jabetza eskuratzea gitxiago. Buru-Jabetza lortzea frutua ba'da, oraindiño negu gogorrean gagoz eta lorak ez dira agertu.

Baiña ekin egin bear dogu, eziña dirudiana, ekiñaz, egiña biurtu daiten. Euskaldunak ba-daukagu buru-gogorak garalako entzutea, eta onetan bai olakoak garala agertu bear dogula. Ez dauke ba, erri guztiak buru-jabetzarako eskubidea, Laterri-Arteko Eskubide-Agiriak diñoenez? Eta guztiak ba'dauke eskubide ori, guk zergaitik ez? Ametsik biziena, Euskalerrri osoa, goikoa ta bekoa, Naparroa'gaz beatera, bere buruaren jabe dala ezagutzeko ames bizia da.

rra-marido), GOTZON (aingeru ona), IDATZI, IDAZKORTZA (idazteko lumea), IKASTOLA, IKUR ("ikurriña" bai esaten dabe, baiña "ikur" orde, "zeinu" ta antzekoak diñoskuez), IKURRIN (ikurtoiala), IKURTITZA, IZPARRINGIA ("egunkaria", "eguneroko" lez, "diario" litzake), IRASI (sortarazo, sortu), IZKI, IZKORA, IZBERA (marea-gora, marea-beera, IZ antxiña "itxaso" bai-zan; ikusi IZurde IZotz, IZpazter), LATERRI, LUDI, NESKUTS, OBEN, ORLEGI (betidaniko "musker", "oriurdiña", berau Azkue'ren iztegian ageri dalarik, baiña zergatik orain beti "berde" erabili?), SENDI, UGAZTUN (mamifero), UGUTZ, ZAINDARI (patroia), ZORIONDU...

Berbaok danok zearo onargarri jakuz; auetariko bazuek adierazpentxu bat be merezi dabe, ala nola:

AUTESKUNDEAK zabaldu ta nagusitu ba' jaku "votaciones" adierazoteko, zer dala-ta ez "bozketa, botu" bearrean "autarki"? Euskeraz "dependitu" itza sekula ez ba' da, zertan "independentzia" jaulki?

Aztertu daigun bada beste berbeteetan jazoten dana:

ESPAÑERAZ: depender.....independencia
PRANTZERAZ: dépendre
INGLERAZ: to depend.....independence
ERRUSIERAZ: зависитнезависимост
DOITXERAZ: abhaengen.....unabhaengigkeit

Ikusten dogunez, "depender" aditzak emoteko latíña erabilten ez daben izkuntzek, berezko itz jatorrak sortu ditue. Euskeraz "eso depende de ti" "ori zeure mende dago" esaten dogunez, inpedencia "mendekotasunikeza" litzake, edo-ta AZKATSUNA (askatasun-etik bereiztuteko), JAREITASUNA; LEGE-ZAARRA (lagi-zarra) ez da "foru" berbearen bardiña, legeak-eta sortuteko aalmena baizik, azkatasuna beraz; BURU-JABETZA "soberanía" da.

LATERRI berbea LAGI ERI leiteke (lagi = Ieje), "GI", atizkiakaz, sari "T" biurtu bai-daroagu; LATA etxe baten azurtzari esaten jakon, etxeari zut eutsiarazoten dautsana, alegia; "estadu" aditzen emoteko errusierazko berba bat "dirzhava" dozue, ta au be "dirzhatt" aditztik dator, eutsi esan gura dauana. Onekin ez dot esan gura euskeraea errusieratik datorrenik edo alderantziz, bai orratio adigai (concepto) bat adierazoteko, izkuntzek batzutan bide bardiñak asmetan dabezala.

"Birjiña" berba zabalduxa erabat gaitzetsi barik, NESKUTS (neska utsa, doncella, chica pura) ez dago txarto; doitzera "birjiña" JUNGFRAU diño, "neskagaztea" itzez itz. OBEN berbearen gorabeeran, "euskarra batuko" iztegiek dirauskunez, "culpa" da, baiña garbizale egi diranek "pecado" esangurea emon omen dautsoe; orain berba au ez dogu beñere entzuten, beti "errua" ta "bekatua" esaka dabilz-eta; beraz, "oben"

berbea ez zerurako ez lurrerako, alegia ezertako balio ez dauan mintzoa legetxe geratu jaku.

EUZKO itzaren bearra, batuzaleek beti goraitatzen daben Mitxelena zanak be adiarazo eban, EUSKAL (vascófono) zuztarretik bereiztuteko. Olan, Gabriel Celaya (G.B.) euskal elerti edo literaturan barik, euzko elertian sartuko genduke. Ots, euskaldun ez diran euzkotar eurrez dagoz, eta era berean, euzkotar ez diran euskaldunak be bai. Itz ori irazan (sortu) ebanak Z' gaz idatzi eban, bere eskubiderik ez zanpatuteko, geu bere Z'gaz idazteko bearrean gintzakez. Errusieraz eta doitzera be antzeko zerbait gertatzen da, "Rossiskiy" ta "Bundes-" "euzko" zentzuan erabilten dabe-ta; EUZKO Jaurlaritza legetxe, an bere BUNDESregierung diño, ta ez "Deutsche Regierung"; errusiarrek "Errusiar Pederaziñoa" (russkaia federatzia) esan barik, ERRUSI-Pederaziñoa esaten dabe, ROSSISKAIA Federatzia alegia. Beraz nor ete da "garbizale"?

Emen ordea, badogu an-emenka "Euskal Gobernu" esanaren esanez sorgortuten gaituanik. "Euskal kirolak" eta olakoak bai erabilten doguz, aspaldidanik baidatorkuz, garai areitan Erri txea geienbat euskalduna zan-eta (euskeraz mintzatzen zala, alegia).

"Euzko" ez da ordea antxiñako omen dan "basko" dalakoaren kidea, karakoa; "Euzko" bakar-bakarrik Euzkadi edo Euskalerriari dagokiona dozue, ta "basko" ostera euzko ta euskal gauzeri (izkuntzari, ekanduai) muxin egiten dautsena da.

EUZKADI itz ezagun eta zabalduari be askotxok barritiz edo neologismo akastuna (neologismo incorrecto) derizkieoe. -DI atizkiak orra Kintana jaunak zer diñoskun:

"En nuestra ignorancia, no hemos conseguido averiguar a qué especies botánicas pertenecen las raíces de los especímenes GAZTEDEI, LAGUNDI, ABESTI y otros vegetales tan devotamente cultivados por algunos".

-DI atizkia aldiz, ez dozue landareentzat bakarrik. Onatx bestela Ataun'go LeizaDI leitzazuloo (lezezuloo), KortaDI, BerriDI ta LoiDI abizenak... Badirudi LEGEDI ta ARAUDI berbok be Arana ta Goiri'tar Sabin jaio baiño leen erabilten ebezala. ARAUTEGI itzak ez bai-dau leegen multsorik adierazoten, legeak pillatuta dagozan tokia baiño (liburutegi bat izan leiteke, alegia). Euskerea garapen-izkuntza biurtu gura ba'dogu, bere erabillera ezin zabaldu geinke, TZA atizkiaren antzera? TZA'k "arritza", "ondartza" lango adigai zeatzak adierazoten ebazan, eta gerora asi zan "Gizontza", "Zuzentza", "zaartza", "jakintza" bezalako zeazkabeko gogaietan azaltzen. GIZADI bera be bearrezko jaku "humanidad" itzultzeko, "gizarteria" "muchedumbre" bai-da. Norbaitzuek EUZKADI berbea zearo zapuztu bai, baiña "Gora Euskal Herria askatuta" ta "Euskal Herriko Ezkerra" esan bearrean, bada-